

Це дозволить кожному ВНЗ, з одного боку, забезпечити своїм випускникам можливість здобути класичну юридичну освіту, а з іншого – підготувати своїх, унікальних, випускників, сформувати власну модель фахівця у галузі права, який за рівнем знань, культури, готовності слугувати людині та праву буде відповідати вимогам сучасного суспільства, а за специфікою фахових компетенцій буде відрізнятися, в кращому розумінні, від інших випускників юридичної спеціальності і матиме можливість знайти своє особливе місце в практичній сфері.

Отже, в НПУ імені М. П. Драгоманова на сьогодні наявні достатні науково-педагогічні та науково-методичні резерви для забезпечення повноцінної фахової підготовки студентів напряму “Право” з додатковою спеціалізацією на рівні спеціаліста та магістра “Вчитель правознавства”, “Викладач права”, що неможливо було б гарантувати в умовах інших навчальних закладів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. *Андрусишин Б. І.* Кадри для освітньої галузі: проблеми підготовки / Б. І. Андрусишин // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія № 18: Економіка і право. Зб. наук. праць / М-во освіти і науки України, НПУ імені М. П. Драгоманова. – К.: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2005.– Вип. 2. – С. 98.
2. *Андрусишин Б. І., Гуз А. М.* Методика викладання шкільного курсу “Основи правознавства”: підручник для студ. вищих навч. закладів / Б. І. Андрусишин, А. М. Гуз. – К.: Вид-во Знання, 2008. – 301 с. – (Вища освіта ХХІ століття).

Бабкін В. Д.
професор кафедри теорії та історії держави і права
НПУ імені М. П. Драгоманова,
академік Української академії політичних наук,
доктор юридичних наук, професор

МЕТОДОЛОГІЯ ІСТОРИКО-ПРАВОВОГО ПІЗНАННЯ

У сучасних умовах дедалі зростаючого обсягу наукових знань підвищуються вимоги до достовірності, точності, логічної послідовності наукового мислення. Актуальним стає глибоке вивчення самого пізнавального процесу. Цій меті слугує й методологія правознавства, покликана перетворити об’єкт на суб’єкт пізнання реальності, об’єктивних явищ, процесів, їх усвідомлених образів.

Останнім часом певною мірою активізувався науковий пошук у галузі історико-правової науки. Більше досліджень проводиться на документальній основі, виявляється повага до наукового доробку попередніх дослідників, зваженість та об’єктивність у висновках, звертається увага на пріоритетне значення тих проблем, які раніше не піддавалися науковому аналізу.

Таким чином, історико-правова наука нині виходить із інтегрального плюрального підходу, спираючись на різноманітні перспективні методи аналізу історичного матеріалу.

В історико-правових дослідженнях реалізуються підсумки вивчення основних періодів історії вітчизняної державності та права під кутом зору того, як відбилися на них загальнолюдські демократичні, правові цінності. Здійснюється публікація рукописної спадщини – джерел українського права і пам'яток вітчизняної правової думки. Видано декілька навчальних підручників з історії держави і права України. Історико-правовій тематиці присвячена значна кількість наукових статей, монографій, антологій, інших праць¹.

Пізнання і відбиття всього багатоманіття та складнощів історії державно-правових явищ, інститутів та процесів базується на методології як складній системі принципів, методів, процедур, операцій та засобів історико-правового аналізу. Останніми десятиріччями в юридичній літературі, спеціально присвяченій методології аналізу правової науки, помітне прагнення певного синтезу різних підходів до інтерпретації методології і розуміння концептуальної єдності низки її компонентів².

Методологія – це вчення про використання методологічних принципів, методів для дослідження державно-правових явищ. Поряд з аналізом юридичного знання, безпосереднього аналізу пізнання історико-правової дійсності (гносеологічний аспект) методологія історико-правової науки має поширюватись і на онтологічну проблематику, пов'язану з уявленням про історико-правову дійсність, які виходять уже за межі юридичної науки, потребують для пояснення методів інших наук, наприклад філософії, загальної історії, етики, політології, соціології тощо. Головне завдання методології правознавства – забезпечення теоретичної і практичної діяльності певною програмою пізнання правової дійсності³.

Глибоке і всебічне дослідження історико-правових процесів, з'ясування їх сутності, якісних характеристик, динаміки розвитку в усій різноманітності об'єктивної реальності можливе лише в умовах використання відповідного теоретичного та методологічного інструментарію.

Методологія історико-правового пізнання як основна базисна категорія – одна з найбільш актуальних проблем науки та практики. Головне завдання методології історико-правових досліджень – забезпечення теорії певною програмою пізнання правової реальності в її генезі та функціонуванні, підвищення евристичної ефективності, теоретичного та практичного освоєння дійсності. У змістовний аспект методології входять такі проблеми, як-от: структура наукового знання взагалі та наукової теорії зокрема; закони становлення функціонування та зміни наукових теорій; понятійно-категоріальний апарат історико-правових наук; характеристика схем пояснення, прийнятих у науці; структура і операційний склад методів науки, умови та критерії науковості тощо.

Формальні аспекти методології пов'язані з аналізом мови науки, формальною структурою наукового пояснення, описом та аналізом формальних і формалізованих методів дослідження, зокрема методів побудови наукових теорій і умов їх логічної істинності, типології систем знання.

У структурі методології виділяють такі взаємозалежні та головні складові: зумовлений предметом правознавства і пристосований до нього арсенал пізнавальних засобів, сукупність теоретичних принципів, підходів, наукових методів пізнання державно-правових явищ, сформульовані теоретичні положення правознавства (апарат, категорії, поняття, принципи, положення про особливості, структуру і типологію юридичного знання і т.п.), процедури, методика і техніка пізнавальної діяльності⁴.

У системі методологічного процесу суттєве місце посідає визначення співвідношення теорії та методу дослідження історико-правових процесів, методів і принципів пізнавальної діяльності, класифікація методів і принципів, розробка понятійно-категоріального апарату.

Теорія (з грец. – “роздум”, “міркування”) становить комплекс поглядів, уявлень та ідей, спрямованих на тлумачення та пояснення історико-правових явищ. Це вища та найрозвинутіша форма наукового пізнання, яка дає цілісне уявлення про закономірності та суттєві зв'язки в певній галузі правової діяльності. Історично-правова теорія описує і впорядковує емпіричний матеріал, узагальнює його в концепціях, доктринах, вченнях.

Історико-правова теорія містить у собі специфічні методи пояснення та передбачення явищ і предметної сфери. Вона як результат пізнання історико-правових проблем формує свій метод. Теорія є специфічною формою методу, системним і функціональним втіленням сутності і форм права, результатом його гносеологічної та системоутворюючої функцій. Теорія – це форма вираження методу правової теорії, створення нової системи пізнання на основі і з позиції певної концепції праворозуміння.

Теорія спирається на методологічні основи, які є системою принципів, форм і методів їх дослідження. Існує широкий діапазон тлумачення методів пізнання: як способу побудови і обґрунтування знання, сукупності прийомів та операцій практичного і теоретичного освоєння, розуміння методу як вираженої закономірності людського мислення, усвідомлення найбільш загальних і широко діючих законів самої дійсності. Метод на відміну від теорії визначає шляхи спрямованості наукового дослідження. Метод – це теорія, що звернута до практики дослідження, але теорія багатша за метод своїм змістом⁵.

Теоретичні знання визначають наукову обґрунтованість застосування конкретного методу. Дослідники визначають, що теоретико-правовий підхід до дослідження історико-правових явищ включає як необхідний елемент аналіз специфічних юридичних закономірностей: відповідність права економічним

відносинам; провідне місце права власності у правовій системі; функціональна взаємодія права і держави; вираження соціальних потреб у юридичних мотивах; формування загальнозначущих і загальнообов'язкових норм і принципів поведінки та діяльності; єдність правової системи та її диференціації на галузі тощо.

Процес конкретизації історико-правових явищ, його вираження, оформлення як цілісної юридичної теорії здійснюється за допомогою юридичного методу.

Метод (з грец. – “шлях до чогось”, “відстежування”, “дослідження”) – спосіб досягнення мети, сукупність прийомів та операцій теоретичного і практичного освоєння дійсності, а також спосіб людської діяльності, організованої певним чином⁶.

За допомогою юридичного методу предмет історико-правової науки конкретизується і розгортається у відповідну теорію як понятійну систему знань. Юридичний метод виконує дві важливі функції: отримання юридичних знань та побудова теорії системи цих знань.

Формування нової юридичної теорії за допомогою юридичного методу містить два взаємозалежних, але різних моменти:

– якісне перетворення колишнього юридичного знання на основі та з погляду нового поняття права, тобто переінтерпретацію, нове тлумачення колишніх юридичних знань і теорій з позицій нового поняття права;

– продовження в річищі нової юридичної теорії перерваного кількісного набуття юридичних змін і відповідних змін у новій юридичній теорії в межах поняття права⁷.

Важливе значення у розумінні співвідношення методологічних процесів має з'ясування співвідношення принципів і методів пізнання. Термін принцип (від лат. *principium* – основа, головне, вихідне положення) визначає природу і соціальну суть явищ та їх суттєві ознаки. У правознавстві це принципи справедливості, гуманізму, демократизму, верховенства права, людського виміру політики і права тощо. Принцип є критерієм оцінки історико-правових явищ, методологічною основою їх подальшого розвитку й удосконалення. Тому принципи мають пізнавально-установчий характер. Слід відрізнити принцип від методу. Якщо принцип – це методологічно-пізнавальна установка, яка забезпечує відношення суб'єкта, котрий пізнає, до предмета пізнання, то метод – це спосіб досягнення цілі та впорядкування пізнавальної діяльності.

До принципів історико-наукового пізнання відносять:

– принцип науковості, що виражає примат об'єктивності теоретичного пізнання над часовим кон'юнктурним інтересом тих чи інших соціальних груп;

– принцип об'єктивності розгляду державно-правових явищ у їх реальному, наявному бутті;

– принцип всебічності та плюралізму, який виражається у комплексному підході до аналізу державно-правових явищ, з урахуванням різних точок зору;

– принцип історизму, який розглядає історико-правові явища в розвитку та історичній взаємодії;

– ціннісно-орієнтаційний принцип, який виступає як продукт практичної діяльності людства, засіб усвідомлення значущості об'єкта пізнання для людини;

– принцип комплексності, який виражає міждисциплінарний підхід, оскільки право – це і юридичне, і соціокультурне, і психологічне, і історичне явище;

– принцип конкретності, який виражає два моменти: врахування місця та часу функціонування держави і права; конкретність як єдність багатоманітності, уособлюючи багатогранність досліджуваного феномена, вихідного визначення права як юридичного, соціологічного, психологічного, соціокультурного явища, як об'єднання негативних і позитивних рис правової реальності⁸.

Одним із компонентів методології пізнання історико-правової реальності є категорії (від грец. *katergoria*). Це вихідний матеріал наукового пізнання, відображення найбільш загальних фундаментальних суттєвих сторін предмета, універсальних всезагальних форм історичної діяльності, форми усвідомлення загальних ознак суспільства, права, природи мислення. Вони розкривають необхідні, суттєві зв'язки і відносини реальної дійсності, вузлові пункти науки, суттєві елементи її структури.

Система наукових категорій утворює наукову систему знань, теорій, концепцій, історичних закономірностей, парадигм тощо. Категорії невіддільні від закономірностей науки, законів відображення зв'язку і локальної системи декількох категорій. До них відносять такі поняття, як держава, право, правове життя, джерела документи, законність, правові норми, правопорядок, правовий статус тощо. Це динамічні поняття, які мають різне значення залежно від контекстів і перспектив аналізу. Не знаючи категорій, неможливо оволодіти потенціалом історико-правової науки.

У сукупності категорії складають методологічний апарат науки, організують і систематизують матеріал науки, утворюють вихідний пункт і водночас засоби його тлумачення. Наукова строгість і визначеність основних наукових понять, їх універсальність і диференційованість, логічна точність і внутрішня узгодженість є необхідною передумовою успішного функціонування кожної науки, яка претендує на теоретичне осмислення свого матеріалу.

За допомогою категорій, фундаментальних понять, що відбивають найбільш загальні закономірності, зв'язки, відносини реальної дійсності та пізнання, досягається головна мета історико-правового дослідження отримання об'єктивних знань, що зумовлює необхідність згрупування та класифікації зібраного матеріалу⁹.

Особливістю юридичних категорій є те, що визначення істотних ознак права отримують своє закріплення в законах і тим самим стають не тільки атрибутом абстрактного мислення, а й виступають як засіб регулювання суспільних відносин¹⁰.

Категорії як полісемантичне поняття позначають за змістом різні феномени:

– основні форми історичної життєдіяльності (спільність культура – цивілізація, формація) і роди соціально-історичного буття людей (економічна, соціальна сфера, політичне, правове, духовне життя);

– наріжні характеристики історичного пізнання, що досягаються істориками як найбільш загальні та фундаментальні поняття історії як науки;

– форми історичної самосвідомості.

Як форми мислення історичні категорії відображають загальні хронологічні риси людського співжиття, структуру, перебіг, ритм, взаємозалежності процесів динаміки.

В історико-правових дослідженнях широко використовуються такі філософські парні категорії, як необхідність – випадковість, форма – зміст, можливість – дійсність, ціль – засоби, кількість – якість, які мають універсальний, загальнозначущий методологічний характер.

Категорія “зміст” характеризує процес розуміння суб’єктом себе самого, його зміну в процесі пізнання об’єкта. “Форма” як категорія характеризує критерії спрямованості процесу пізнання як дійсності, тобто розуміння суб’єктом міри, межі можливості пізнання.

Форма є своєрідним каталізатором у визначенні суті та змісту.

Категорія “необхідність” відображає внутрішню закономірність у зв’язках між явищами, те, що неодмінно настає за даних умов і в певний спосіб. “Випадковість” виражає зовнішню зумовленість, те, що може не статися, відбутися так, або по-іншому. Об’єктивно необхідність і випадковість виступають як нероздільно існуючі протилежні аспекти дійсності, поза випадковістю немає і не може бути необхідності. Будь-яка випадковість містить у собі момент необхідності, так само як без випадковості немає необхідності.

Філософська категорія “сутність” відображає внутрішній зміст історичного об’єкта, єдність усіх його багатоманітних форм. “Явище” – це зовнішня форма існування історичного об’єкта. Ця категорія багатша за категорію сутності, тому що охоплює не тільки виявлення внутрішнього змісту, суттєвих зв’язків об’єкта, а й у всіляких, випадкових відносин, особливих рис останнього. Явища – динамічні, тоді як сутність утворює щось таке, що зберігається у всіх змінюваннях. Процес пізнання історико-правових явищ та процесів виявляє їх внутрішні та необхідні ознаки, риси, які визначають їх специфіку та закономірності розвитку. При цьому мислення вносить у зміст наукових юридичних категорій не тільки досвід, а й його узагальнення, надаючи поняттям форми всеспільності та необхідності¹¹.

Розглядаючи співвідношення філософських та загальноюридичних категорій, слід враховувати, що загальні філософські поняття права не є засобом для розв’язання конкретних проблем теорії права та галузевих юридичних наук.

Оскільки історико-правова реальність є багатоплановою і комплексною, то й методи її вивчення потребують системного, комплексного підходу. При цьому слід використовувати досвід, накопичений історико-правовою наукою в процесі її становлення та розвитку.

Методологічне знання існує у двох різних формах: як методологічні концепції, теорії та як окремі методи, принципи, підходи, що безпосередньо входять до структури наукових теорій. Як справедливо зазначає Д. Керімов, методологія – явище інтегральне, що об'єднує в собі ряд компонентів: світогляд, фундаментальні теоретичні концепції, загальні філософські закони й категорії, загальні й соціальні наукові методи. Тому методологію не можна зводити до одного з названих компонентів, зокрема до методу або вчення про методи, оскільки за межами залишаються інші компоненти. У такий спосіб методологічне знання водночас перебуває й поза науковим знанням й усередині нього¹².

Структура методології має кілька рівнів. Основним із них є філософсько-світоглядний, що визначає головні напрями та загальні принципи пізнання, категоріальний ряд науки загалом. Другий – загальнонауковий (міждисциплінарний) рівень застосовується для пізнання особливої групи однотипних об'єктів. Третій – спеціально-науковий рівень, застосовується у процесі пізнання специфіки окремого об'єкта і, нарешті, перехідний від пізнавально-теоретичної до практично-перетворювальної діяльності рівень, що відкриває загальні шляхи й форми впровадження результатів наукових досліджень у практику.

До складу філософських методів і принципів належать діалектичний і синергетичний підходи, об'єктивність, детермінізм, історизм, конкретність істини, єдність соціально-правового та гносеологічного аналізу, єдність протилежностей, єдність раціонального та емоціонального пізнання. Суттєве значення має визначення критеріїв істинності наукових суджень щодо характеру і змісту історико-правової реальності.

Філософські та юридичні типи праворозуміння у взаємодії сприяють більш точному визначенню парадигми, принципів, змістовної моделі наукового пізнання права, предмета і методу відповідних теорій права. Філософія права осмислює смисл права у його цілісності та водночас межі впливу права на людину та її розвиток.

Загальнонаукові методи використовуються при системному загальнонауковому аналізі об'єкта. Вони дають змогу розглядати рух історичних об'єктів, що відбувається у часі. Нерідко загальнонаукові та історичні методи комбінуються, і тоді правові системи вивчаються комплексно, тобто структура та функції системи пояснюються через історичний розвиток, а історія правових об'єктів чи їх груп – через структуру та функції.

Системний метод сприяє розгляду історико-правових явищ як цілісних утворень. У найбільш загальному вигляді система постає як органічна сукупність елементів, компонентів, що утворюють єдність, а не їх простий набір. Ця єдність

забезпечується наявністю між ними порівняно однорідних системних зв'язків, які повинні бути не просто зв'язками-відносинами, а категоріями більш складного порядку – зв'язками-зумовленостями, коли зміни одного компонента спричиняють зміни інших. Такі зв'язки як засоби системи забезпечення цілісності системи являють собою особливу взаємодію, в якій зміни компонентів відбуваються в умовах збереження цілісності системи, а кожний компонент своїми методами бере участь у здійсненні загальних функцій. Усе це надає системі нових якостей, не притаманних окремо взятим компонентам¹³.

Системний підхід передбачає певну непорушність елементів, що формують дану закономірність із урахуванням історичних обставин.

Такий підхід припускає розгляд державних і правових явищ як цілісних сукупностей різноманітних елементів (складових частин), що взаємодіють між собою і навколишнім середовищем. Головними категоріями системного дослідження є частина, ціль, аналіз-синтез, статика-динаміка, структура-функція, правова система, система законодавства тощо.

Історико-правові науки також широко використовують порівняльний метод, за допомогою якого шляхом порівняння виявляється загальне в правових явищах, досягається пізнання різноманітних етапів розвитку одного й того самого явища. За допомогою порівняння існуючих явищ цей метод дає змогу виявити та зіставити рівні розвитку досліджуваних об'єктів, зміни, які відбулися, тенденції розвитку.

Порівняльний метод застосовується й при проведенні класифікації та систематизації правових явищ, що дає можливість у широкому діахронному та синхронному вимірах досліджувати їх у широкому соціальному та історичному контекстах, виявляти загальне й особливе в історико-правових явищах і процесах, вивчати та порівнювати досвід різних країн у забезпеченні основних прав і свобод людини і громадянина в правотворчій, у правозастосовній правоохоронній діяльності, фактори, які впливають на їх ефективність.

Особливе місце в методологічному інструментарії історико-правової науки займають методи збору та аналізу первинної емпіричної інформації, соціологічні методи, відбірковий метод, метод спостереження, метод аналізу документів соціального експерименту, метод опитування, інтерв'ювання та експертної оцінки. Таким чином, методи історико-правових досліджень слід розглядати синтетичне, як складну багаторівневу систему засобів історико-правового пізнання, яка забезпечує становлення та розвиток соціально-адекватного юридичного знання про історію права як динамічного соціально-юридичного феномену з погляду його генезису і функціонування.

Як обґрунтовано зауважує О. Ярмиш, у сфері історико-правових досліджень, як й у загальній історії, завжди центральними предметами будуть чотири компоненти соціальної реальності: суспільно-політичні і політико-правові структури, діяльність, діячі та дії. Саме на стадії зв'язку структури і діяльності виокремлюється

специфічне завдання історико-правового дослідження. Історія правових досліджень являє собою нескінченну чергу інтерпретації думок і осіб минулого. Історія права має важливу мету – створення підґрунтя для нової переоцінки цінностей і чи не єдина закономірність, яка з'ясована цією галуззю як історичного, так і правового знання, – неминучість переоцінки¹⁴.

Історія права – не тільки юридичне оформлене утворення. Вона є також соціокультурним, загальноісторичним, соціологічним, морально-політичним феноменом.

Сучасний етап розвитку історико-правових досліджень характеризується становленням нових юридичних дисциплін міждисциплінарного характеру (філософія права, соціологія права, юридична психологія, конфліктологія, правова лінгвістика, юридична антропологія, юридична логіка, правова статистика, правова інформатика та ін.). Саме цілісно-системне дослідження історико-правових процесів, їх людського виміру дає змогу проникнути в глибини еволюції права як міри справедливості і свободи, долаючи протистояння різних однобічних підходів до інтегративного (синтетичного) праворозуміння.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Див., напр.: Юридична енциклопедія: т. I-VI. – К., 1998-2004; Антологія української юридичної думки (т. I-X. – К., 2002–2005); Академічна юридична наука : монографія / за ред. Ю. С. Шемшученка. – К., 1998; Усенко І. Б. Історико-юридичні дослідження / І. Б. Усенко // Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. 1949–1999. – К., 1999. – С. 139; Мала енциклопедія етностранознавства / за ред. Ю. Римаренка та ін. – К., 1996; Права, за якими судиться малоросійський народ / за ред. Ю. Шемшученка. – К., 1997 та ін. ; Василенко М. П. Вибрані твори : у 3 т. Історичні праці / М. П. Василенко ; кер. автор, колективу І. Усенко. – К. : Ін-т держави і права НАН України, 2006.
2. Проблеми методології сучасного правознавства : матеріали науково-практичної конференції (9-10 жовтня 1996 р., Київ). – К., 1997; Тацій В. Я. Методологічні проблеми правової науки на сучасному етапі державотворення / В. Я. Тацій // Правова держава : щорічник наук, праць. – Вип. 16. – К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2005. – С. 10-18; Методологічні аспекти юридичної науки на сучасному етапі // Матеріали наукової конференції. – К., 2004; Усенко І. Б. Парадигма українського державотворення, академічні традиції і сучасні завдання історико-юридичної науки / І. Б. Усенко // Ідеологія державотворення в Україні : Історія і сучасність : матеріали наук.-практ. конф. (22-23 листопада 1996 р.). – К., 1997. – С. 121-124; Керимов Д. А. Методологія права / Д. А. Керимов. – М., 2001; Історія держави і права України : підручник / А. С. Чайковський (кер. авт. кол.), В. І. Батрименко, Л. О. Зайцев, О. Л. Копиленко та ін. ; за ред. А. С. Чайковського. – К., 2004. – 512 с.; Мироненко О. М. Історія вчень про державу і право : навч. посіб. / О. М. Мироненко, В. П. Горбатенко. – К., 2010. – 454 с.
3. Керимов Д. А. Методологія права / Д. А. Керимов. – М., 2001. – 560 с.
4. Гусарев С. Юридична деонтологія. Основи юридичної діяльності / С. Гусарев, О. Тихомиров. – К., 2005. – С. 108-109.
5. Козюбра Н. И. Понятие й структура методологии юридической науки / Н. И. Козюбра / Методологические проблемы юридической науки. – К. : Ин-т государства й права, 1990. – С. 5-19; Фаренік С. Логіка і методологія наукового дослідження / С. Фаренік. – К. : Видавництво УАДУ, 2000.

6. Новейший философский словарь. – Мн., 1998. – С. 420.
7. Гусарев С., Тихомиров О. Цит. праця. – С. 69-70.
8. Фаренік С. Цит. праця. – С. 42-55.
9. Барг М. Категории й методы исторической науки / М. Барг. – М., 1980. – С. 48-50.
10. Козловський А. А. Право як пізнання. Вступ до гносеології права / А. А. Козловський. – Чернівці, 1999. – С. 68-90.
11. Керимов Д. А. Цит. работа. – С. 158-170.
12. Там же. – С. 36-38, 46-47.
13. Керимов Д. А. Общенаучная методология и методология права // Цит. работа. – С. 87-101.
14. Ярмиш О. Н. Соціальний вимір права в історико-правових дослідженнях / О. Н. Ярмиш // Право в системі соціальних норм: історико-юридичні аспекти. – Чернівці, 2005. – С. 10-14.

Горбатенко В. П.
*заступник директора Інституту держави і права
ім. В. М. Корецького НАН України,
академік Української академії політичних наук,
доктор політичних наук, професор
(м. Київ)*

НОВІТНІ КОНЦЕПЦІЇ ФІЛОСОФІЇ ПРАВА ТА ЇХНЄ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ РОЗВИТКУ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ В УКРАЇНІ

З метою усвідомлення потреб розвитку юридичної науки в Україні необхідно постійно відслідковувати новітні концепції філософії права, які сприяють формуванню підвалин міжнародного розвитку та перспектив перетворення внутрішнього суспільно-політичного і правового порядку. Йдеться про масштабні гуманітарні футурологічні проекти, осмислення характеру постіндустріального суспільства, метаморфози сучасного лібералізму, обґрунтування колізій цивілізаційного розвитку, перспективи виживання людства, особливості постсоціалістичних трансформацій, порівняння інститутів і механізмів сучасного конституціоналізму, співвідношення права і справедливості, утвердження нового права постмодерної доби.

В даному випадку не переслідуються мета детального описування чи систематизації всієї широкої палітри наукових підходів політико-правового характеру. Нами відібрані ідеї та концептуальні підходи всесвітньо відомих (в тому числі й вітчизняних) вчених, позначені впливом сучасного хронологічного і духовного цивілізаційного зламу. При цьому наше завдання полягає в тому, щоб вибудувати логічно-послідовний ряд пріоритетів світової проблематики у напрямку осмислення основ перспективного розвитку людської цивілізації.

У сучасному світі й Україні на зламі тисячоліть відбуваються динамічні і разом з тим суперечливі процеси, які вирішально впливають як на загальну картину розвитку